

İDİL TUNÇER KILAVUZ

RUS MİLLİYETÇİLİĞİ

—
Araştırma
İnceleme
—

İdil Tunçer-Kılavuz, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Karşılaştırmalı Siyaset Anabilim Dalı'nda doçenttir. Lisansını, Marmara Üniversitesi İngilizce Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde, doktorasını Amerika'da Indiana Üniversitesi'nde tamamlamıştır. *Power, Networks and Violent Conflict in Central Asia: A Comparison of Tajikistan and Uzbekistan* isimli kitabı Routledge Yayınevi'nden 2014 yılında çıkmıştır. *Europe-Asia Studies, Terrorism and Political Violence, Nationalities Papers* ve *Central Asian Survey* gibi dergilerde yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır. Araştırma ilgi alanları kimlik, çatışma, çatışma çözümleri, rejim değişiklikleri, demokratikleşme, milliyetçilik ve etnisite konularıdır.

RUS MİLLİYETÇİLİĞİ

Yazan: İdil Tunçer-Kılavuz

Editör: Kemal Küçükgedik

Yayın hakları: © 2023 Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Haziran 2023 / ISBN 978-625-6417-74-8

Sertifika no: 44919

Kapak tasarımı: Gökçen Yanlı

Sayfa uygulama: Gökçen Yanlı

Baskı: Ana Basın Yayın Gıda İnşaat San. ve Tic. A.Ş.

Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk.

Güven İş Merkezi, No: 6/13 Bağcılar - İSTANBUL

Tel. (212) 446 05 99

Sertifika No: 52729

Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Rus Milliyetçiliği

İdil Tunçer-Kılavuz

İçindekiler

Teşekkür	11
Giriş	13
BİRİNCİ BÖLÜM	15
Rus milliyetçiliğinin kökenleri: 1917 öncesi Rus milliyetçiliği	17
Rus kimliğinin erken dönem unsurları	18
Rus milliyetçiliğinin erken dönem ifadeleri ve Rus milli bilincinin gelişimi	22
19. yüzyılda Rus milliyetçiliğinin farklı akımları	25
İmparatorluğun “resmi milliyetçiliğinin” gelişimi ve 20. yüzyıl başlarında milliyetçi hareketler	29
İKİNCİ BÖLÜM	37
Sovyetler Birliği döneminde Rus milliyetçiliği ve Rus milli kimliğinin gelişimi	39
SSCB’nin kuruluşu ve Lenin’in milletler politikası	42
Milli Bolşevizm: Yeni bir Rus milliyetçiliği türü	46
Stalin’in “büyük geri dönüş”ü	48
Kruşçev döneminde Rus milliyetçiliği	57
Brejnev dönemi ve muhalif Rus milliyetçiliğinin yükselişi	60
Resmi milliyetçiler: Milli Bolşevizm’in tekrar ortaya çıkışı	67
Rus milliyetçiliğinin muhalif unsurları	70
Rus milliyetçileri ve Ortodoksluk	77
Rus milliyetçileri ve Rus olmayan milletler	79
Rus milliyetçileri ve Sovyet rejimi	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	83
Sovyetler Birliği dağılırken ve Rusya yeniden kurulurken Rus milliyet- çiliği: Gorbaçov'dan Putin'e Rus milliyetçiliğinin gelişimi	85
Gorbaçov'un reform politikaları	87
Perestroyanın Rusların milli bilinci üzerindeki etkisi	89
Gorbaçov döneminde Rus milliyetçiliğinin ana eğilimleri	96
Muhafazakâr koalisyon ve milliyetçilik yaklaşımı	101
Rus Yeni Sağı	107
Perestroyka döneminde Rus Ortodoks Kilisesi	109
Rusya'nın Yeltsin döneminde yeniden inşası: "Rus özerkliği"nin savu- nucuları olarak Rus liberal demokratları	110
Soljenitsin ve "Rusya'nın Yeniden İnşası"	113
Ağustos Darbesi ve sonrası	115
Sovyetler Birliği'nden sonra: Yeltsin'den Putin dönemine Rus milliyetçiliği	119
Milli demokratik Rus milliyetçiliği	121
Putin ve Rus milliyetçiliği	126
Sonuç	133
Son Notlar	141
Kaynakça	153
Dizin	163

Babaannem Seniye Tunçer'e,
sevgi ve özlemlerle...

Teşekkür

Rusya ve Rus milliyetçiliği üzerine olan bu kitap çok uzun zamandır devam eden bir ilgi ve çalışmanın ürünü. 1990'ların sonunda Sovyetler Birliği dağılmış ve Rusya tarihte ilk kez bir ulus-devlet olarak ortaya çıkmışken, bütün bir siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler öğrencileri ve hocaları olarak bu yeni dönemi, neler olup bittiğini anlamaya çalışıyorduk. Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden kıymetli hocam Günay Göksu Özdoğan'la beraber Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra ortaya çıkan durumu, bu coğrafyada, özellikle de yeni Rusya Federasyonu'nda olup bitenleri anlamak için çalışmaya başladık. Bu kitabın ortaya çıkmasında ve benim bir akademisyen olarak yetişmemde hocamın çok büyük emeği ve katkısı olmuştur. Akademide sorular sorma, araştırma, yanıtlar bulmaya çalışma konusundaki ilk derslerimi ondan aldım. Her zaman yol göstericiliğine, motive edici ve cesaretlendirici yaklaşımına müteşekkir kalacağım. Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden sevgili hocalarım Ayhan Aktar ve Büşra Ersanlı da hiçbir zaman yardımlarını esirgememiş, hep destek olmuş ve cesaretlendirmiş şahane öğretmenlerdi. Aynı bölümden hocam Gülden Ayman, Rusya üzerine çalışmalarımı hep desteklemiştir. Bütün bu hocalarımla bu çalışmanın planlanma, araştırılma ve yazılma süreçlerindeki katkılarına müteşekkirim. Kendilerine ne kadar teşekkür etsem az.

Bu kitapta daha önce yayınlanmış makalelerimden de kısımlar kullandım. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*'ne, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* editörü Esra Nemli Ça-

lışkan ve *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* editörü Nurray Bozbora hocalarıma çok teşekkür ediyorum.

Her zaman çalışmalarımı destekleyen sevgili eşim Mehmet Kılavuz'a, oğullarım Mustafa Mert ve Ömer Mete'ye destekleri, anlayışları ve sabırları için teşekkür ederim. Anne ve babam, Aygün ve Sema Tunçer, kardeşim Seçil bana her zaman destek oldular. Güven ve destekleri için onlara da sonsuz müteşekkirim. Sevgili arkadaşım Nurcan Özkaplan Yurdakul beni bu kitabı yazmam için cesaretlendirdi. Dostluğu, bu kitaptaki konular üzerine yaptığımız konuşmalar, tartışmalar benim için çok önemliydi. Doktora öğrencim Hüseyin Etil bu kitabı baştan sona okudu ve değerli fikirlerini benimle paylaştı, emekleri için ona çok teşekkür ederim. Doğan Kitap Yayın Direktörü Cem Erciyes'e bu kitaba gösterdiği ilgi, süreç boyunca gösterdiği yol arkadaşlığı, sunduğu destek ve dostluğu için müteşekkirim. Kitabın editörü Kemal Küçükgedik baştan sona, kitabın kapağından sonuna kadar her kelimesiyle ilgiledi. Emekleri için kendisine teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu kitabı benim için çok önemli birine, babaanneme, Seniye Tunçer'e ithaf etmek istiyorum. Küçük yaşlarımdan itibaren benim olduğum insan olmamda büyük katkısı olmuş, her zaman beni desteklemiş, sevgisiyle şmartmış, anlattığı hikâyeleri ve deneyimleriyle büyütümüştür. İlk kitabımı anne ve babama ithaf etmiş ve umarım onlar kadar iyi bir ebeveyn olabilirim diye bitirmiştim. Oldum mu bilmiyorum. Bir gün babaanne olursam umarım babaanne gibi sevgi dolu, ilgili ve ilham verici bir babaanne olabilirim.

İdil Tunçer Kılavuz
İstanbul, Nisan 2023

Giriş

Rusya'nın milli kimliği ve Rus milliyetçiliği, çarlık döneminden kalma birçok milliyetçi motifi de koruyarak, Sovyet döneminden modern halini bulmuştur. Sovyet döneminde Rus milliyetçiliği önce rejim tarafından bastırılmış, daha sonra Stalin döneminde hükümet tarafından kontrol edilerek kullanılmış ve devletin resmi ideolojisine dahil edilmiştir. Brejnev döneminden itibaren, Rus milliyetçiliğinin muhalif bir formu gelişmiş, devlet özellikle rejimin Marksist-Leninist ideolojisine sadık Rus milliyetçisi Milli Bolşevikleri desteklemiş ve hoşgörmüştür. Brejnev döneminden 1990'ların başına kadar Rus milliyetçiliği aynı çizgide gelişmiştir.

Sovyet döneminin bugünkü Rus kimliği ve Rus milliyetçiliği üzerindeki etkisi devam etmektedir. Bugün Rus milliyetçiliğinin çeşitli akımlarının kökenleri Sovyet dönemine kadar uzanmaktadır. Çoğu Rus milliyetçisi, Sovyet dönemine yönelik nostaljik hislere sahiptir. Sovyet döneminin bugünkü Rusya'nın politikalarını da etkilediği görülmektedir. Günümüz Rusyası'nda, Sovyet geçmişini kısmen ve seçici olarak rehabilite edilmiştir. Rusya Devlet Başkanı Putin döneminde Sovyet marşı tekrar Rusya'nın milli marşı olarak kabul edilmiştir.¹ Putin ayrıca Sovyetler Birliği'nin çöküşünü 20. yüzyılın en büyük jeopolitik felaketi olarak değerlendirmiştir.² Putin'in, "Sovyet dönemi de dahil olmak üzere önceki dönemlere ait hiçbir simgeyi kullanmamamız gerektiğini söylüyorsak, o zaman ebeveynlerimizin hayatlarının yararsız ve anlamsız olduğunu kabul etmek zorundayız. Hayatlarını boşa harcamışlar. Akıllıya ya da kalbimle buna katılmam mümkün değil"³ cümleleri Sovyet dönemi dahil tarihi mirasın Rus kimliği üzerindeki rolünü

teyit etmektedir. Yakın zamanda yapılan bir ankette, Stalin en etkili liderler listesinde birinci sıradadır.⁴ 2018’de yapılan başka bir anket Rusların yüzde 66’sının Sovyetler Birliği’nin çöküşünden üzüntü duyduklarını göstermektedir.⁵ 2020’de yapılan bir anket ise Rusların yüzde 75’inin Sovyet döneminin ülke tarihindeki “en iyi zaman” olduğuna inandıklarını ortaya koymaktadır.⁶ Bütün bunlar bugünün Rusyası’nda Sovyet döneminin itibarının yeniden yükselmesinin işaretleri olarak görülebilir. Sovyet dönemi, bugün Rusların ortak hafızasında yaşayan, ilişki kurabilecekleri, tarihlerinin önemli bir parçasıdır. Sovyetler Birliği’nin kendi döneminde büyük bir güç olması da Rusya için kullanılabilir bir geçmiş sağlamaktadır.⁷

Sovyetler Birliği’nin son dönemine yönelik bölümde, bu dönemde Rus milli bilincinde ve Rus milliyetçiliğinde yaşanan değişim ve Rus milliyetçilerinin Sovyetler Birliği’nin çöküşüne yönelik tepkileri ele alınmaktadır. Son bölümde ise bir ulus-devlet olarak ortaya çıkan Rusya Federasyonu’nun Boris Yeltsin dönemindeki Rusluk anlayışı incelendikten sonra 2000’li yılların başından günümüze Vladimir Putin döneminde ortaya çıkan milliyetçilik yaklaşımı ele alınmaktadır.

Birinci Bölüm

Rus milliyetçiliğinin kökenleri: 1917 öncesi Rus milliyetçiliği

Rus milli bilincinin gelişimini anlamak için ve bugün de Rus milliyetçiliğindeki güçlü bir eğilim köklerini devrim öncesi Rusya'da bulduğundan dolayı, 1917'ye kadar olan dönemde Rus milliyetçiliğinin gelişiminin analiz edilmesi önemlidir.

Rusya örneğinde Rus milli bilincinin gelişmesi devletin büyümesiyle paralel bir çizgide, devletin güçlü etkisi altında biçimlenmiştir. 19. yüzyıldan başlayarak, Rus milli bilinci, devletin ve yeni oluşan Rus milli elitinin etkisi altında gelişmiştir. Bu dönemden başlayarak Rus milliyetçiliğinin farklı akımları ortaya çıkmıştır. Bu akımlar arasında, takip eden dönemde Slavofiller, Rus milliyetçilerinin düşünceleri üzerinde önemli etkiler yapmıştır. 19. yüzyılın sonundan başlayarak Çarlık İmparatorluğu'nun kendisini giderek artan oranda Rus olarak tanımlamaya başlaması, Rus olmayan toplumların milliyetçi duygularını körüklemiş ve imparatorluğun yıkılışına katkıda bulunmuştur.

Bu bölüm Rus milliyetçiliğinin 1917'de Bolşevikler iktidara gelene kadar olan dönemdeki gelişimini kapsamaktadır. İlk olarak, erken dönem Rus kimliğinin yapıtaşları incelenecek, daha sonra 17. yüzyıl sonu ve 18. yüzyılda Rus milli bilincinin gelişimi tartışıldıktan sonra, 19. yüzyılın başında Rus milliyetçiliğinin nasıl geliştiğine ve şekillendiğine odaklanılacaktır. Devletin ve entelektüellerin rolü ve Rus milliyetçiliğinin farklı akımlarının kendilerini ve Rus milletini nasıl tanımladıkları vurgulanacaktır. Bu bölümün son kısmında 20. yüzyıl başındaki milliyetçi hareketler ve rejimin Rusluk hissini giderek artması, imparatorluğun resmi milliyetçiliği ile uyumlu politikaları ve bu durumun sonuçları tartışılacaktır.

Rus milli bilincinin oluşumu ve Rus milliyetçiliğinin ilk aşamaları, birçok faktörün etkisiyle 1917 yılına kadar tamamlanmıştır. Bu dönemde Ruslar, Ortodoks ve hükümdarın tebaası olmanın yanı sıra, kendilerini diğer Rus olmayan imparatorluk tebaasından farklı bir halk (*narod*) olarak tanımlamışlardır. Rus milli bilincinin ve Rus milliyetçiliğinin oluşmasında ve gelişmesinde önce Moskova devleti, ardından Çarlık İmparatorluğu önemli bir rol oynamıştır. Daha sonraki dönemlerdeki Rus milliyetçilerine ilham olacak farklı Rus milliyetçilik akımları da bu yıllarda ortaya çıkmıştır.

Rus kimliğinin erken dönem unsurları

Rus milliyetçiliği ve Rusluk bilinci Rus devletinin büyümesiyle eşzamanlı olarak devlet etkisi ve politikalarıyla gerçekleşmiştir. Rus devleti ve zamanla oluşan yönetici elit, Rus milliyetçiliğinin ve Rus milli bilincinin gelişimine yön vermiştir. Rusya'nın resmi tarih yazımı, Rus tarihini 9. yüzyılda kurulan Kiev devletiyle başlatır. Buna göre, Rusların 11. yüzyıldan itibaren anavatanlarında bir arada yaşaması, aralarında din ve dil birliği olması gibi özellikler ilk bağımsız Rus devleti olarak kabul edilen Kiev devletinde mevcuttur. Daha sonra Rusya İmparatorluğu da Kiev Rus devletinin vârisi olarak kabul edilmiştir.⁸

Tarihsel süreç içinde Rus olmak, giderek Ortodoks olmak ile eşanlamlı hale gelmiştir. Ruslar, 988 yılında I. Vladimir döneminde Ortodoks dinine katılmışlardır. Vladimir, vaftiz edilerek Ortodoksluğa geçmiş ve Bizans İmparatoru'nun kızıyla evlenmiştir. Ayrıca tebaasının Ortodoks dinini benimsemesi yönünde politikalar yürütmüştür.⁹ Böylece bu dönemden itibaren Ruslar açısından, dil, din, siyasi ve kültürel birlik bakımından Rusların birliği oluşmuştur.

Coğrafya da Rusya'nın kimliğinin oluşmasında önemli bir faktördür. Asya ve Avrupa arasında yer alan, farklı dinlere, etnik kimliklere ve kültürlere sahip topluluklarla etkileşim, Rus kimliğini önemli ölçüde etkilemiştir. Türkler ve Moğollarla arasındaki tarihi ilişkiler ve çatışmalar Rusya'nın milli kimliğinin gelişmesinde

çok önemli bir etkiye sahip olmuştur. Erken dönem Rus eserlerine bakıldığında, Türklere ve Moğollara karşı kazanılan ve kaybedilen savaşlar hakkında çokça yazıldığı görülür.¹⁰ Erken dönem Rus yazınında en önemli konu olarak, Rusluk bilincinde kimliğin ilk unsuru olarak ortaya çıkan “Rus Toprağı” anlayışı görülmektedir. 1200’ler civarında yazılan ve Prens İgor’un Kumanlara karşı olan savaşı kaybetmesini konu alan *İgor’un Ordusunun Hikâyesi* adlı eserde Rus toprağı, *zemliu russkoiu*, prensleriyle, Rus prensleriyle tanımlanmaktadır. *Rus Toprağının Yok Oluşunun Hikâyesi* adlı 13. yüzyılda yazılan eser, Kuzey Rusya’nın Moğollar tarafından işgalini anlatmaktadır. Bu eserde farklı bir nokta daha mevcuttur: Rus toprağı yine prensleriyle tanımlanırken, bu kez buna hem aristokrasi eklenmiştir hem de Rus toprağının tanımlanmasına Ortodoks Hıristiyanlık da dahil edilmiştir. Rus toprağının sınırları dini bir kimlikle, Ortodoks olmasıyla da belirlenmiştir.

15. yüzyılın başlarında yazılan *Zadonschchina* adlı eser buna başka bir örnektir. *Zadonschchina*, 1380 yılındaki Kulikovo Savaşı’nda Rusların Moğolları yenmesi hakkındadır. Burada Rus toprağı anlayışının daha da fazla Ortodokslukla tanımlandığı görülmektedir. Ayrıca önemli bir unsur olarak da vatan (*patria*) için ölmenin Tanrı için ölmekle eş tutulduğu görülmektedir. Vatan burada hâlâ Rus prenslerinin mülkü (*patrimony*) olarak anlaşılmaktadır ve bu özdeşleşmenin içine aristokrasi de dahil edilmiştir. Bu edebi eserde Rus toprağı Moskova ile tanımlanmıştır. Bu eserlerde üç kavramın birleştirilmesiyle tanımlanan bir Rusluk bilinci görülmektedir: Rus Toprağı, Ortodoksluk ve Moskova.¹¹

Farklı yüzyıllara ait bu eserlerde Rusluk bilincinin tanımlanmasında değişiklikler gözlemlenmektedir. Bu değişiklikler Rus tarihinin gelişimiyle yakından ilintilidir. 13. ve 15. yüzyıllar arası (1240-1480) farklı bir dinden olan Moğolların hâkimiyetinde yaşamak ve 14. ve 16. yüzyıllar arası yeni bir siyasal merkez olarak Moskova’nın yükselişi; Rus Toprağı, Ortodoks inancı ve Moskova üçlemesinden oluşan Rusluk bilincinin oluşumunda önemli etkilerde bulunmuştur. Bu etkileşimler sonucunda Rusya’nın milli kimliği ortaya çıkmış ve Türklerle olan ilişkilerinden büyük öl-

çüde etkilenmiştir. 15. yüzyıldan itibaren Moskova'nın siyasi bir merkez olarak yükselmeye başlamasına kadar Rusların 1240-1480 yılları arasında Moğol-Türk egemenliği altında yaşamış olmaları Rus kimliğini ve Rus devlet pratiğini etkilemiştir.¹²

Ele alınması gereken bir diğer önemli konu da Rus Kilisesi'nin durumudur. Rus Ortodoks Kilisesi, Rus milli kimliği güçlü bir kilisedir. Bu erken dönemden başlayarak kilise giderek Ruslaşmıştır. Aslında kilise, Moskova'nın yükselişinin önemini görmüş ve desteklemiştir. Bu nedenle Rusların siyasal birliğinin kurulmasında Moskova'nın yanı sıra Rus Kilisesi'nin de önemli rolü vardır.¹³

15. yüzyılda Rusya'nın milli kimliğini etkileyen iki önemli olay, 1439'daki Floransa Konsili ve 1453'te Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethidir. Konsilde Rum Ortodoks Kilisesi'nin Papalığa biat etmesinin ardından Rus Kilisesi İstanbul Patrikhanesi'nden ayrılmıştır. İstanbul'un fethinden sonra Moskova artık Ortodoks dünyasında bir Hıristiyan prens tarafından yönetilen tek bağımsız devlettir.¹⁴ Moskova "gerçek inancın" tek temsilcisi ve Ortodoksluğun tek koruyucusu olarak görülmüş ve Bizans'ın mirasçısı ilan edilmiştir. 1472'de III. İvan'ın son Bizans imparatorunun kuzeni Sophia Paleolog'la evlenmesi Moskova'nın Bizans'ın mirasçısı olduğu iddiasının altını çizen diğer bir gelişmedir. 1453 yılından sonraki dönem 15. yüzyıl Rusluk bilincinde bir dönüm noktası olmuştur. İstanbul'un fethinden sonra Rusya'nın bağımsız tek Ortodoks devlet olması, Rusya'nın tüm komşularının farklı dinlere mensubiyetleri, Rusların Ortodoksluğunu belirginleştiren, Rus olmakla Ortodoks olmanın eş anlamlı olarak değerlendirilmesine yol açan önemli unsurlardır. Buna ek olarak, 15. yüzyıldan itibaren Moskova'nın merkezileşen bir monarşi olarak kuzeydoğusunu da kendi yönetimi altına aldığı görülmektedir. Tüm bunların Rus toprağı, Ortodoksluk ve Moskova üçlemesinden oluşan Rusluk bilincinin oluşumunda büyük etkisi olmuştur.¹⁵

15. yüzyıldan önce Moskova'da taç giyme ritüelleri, saray törenleri veya kraliyet sembolleri yoktu. Hepsi Moğol-Türk ve Bizans egemenliğinin sona ermesinden sonra, 15. yüzyılın sonunda

yaratılmıştır. Bu dönemde Rus Prensi (*Velikiy Knyaz*) Ortodoks Kilisesi'nin başı olarak kabul edilmiş ve Moskova, Üçüncü Roma olarak kavramsallaştırılmıştır. Moskova sarayı, ritüelleri, taç giyme törenleri, yöneticilerin kıyafetleri Bizanslaştırılmıştır. 15. yüzyıl, Rusya'da tarihten gelen, var olan birçok seçeneğin, Moskova tarafından imparatorluk için bir bilinç oluşturmak adına ele alınıp değerlendirilmesinin başladığı yüzyıldır. Rus prensinin hem Han, hem Roma İmparatoru, hem Ortodoks Hükümdar hem de I. İvan'ın hanedanının mirasçısı olarak kavramsallaştırılması, bütün bu kavramların bir arada aynı anda var olması, birbiriyle çelişen değil, birbirini güçlendiren etkiler yapmıştır. Rus prensleri, aynı anda Roma İmparatoru, Ortodoks hükümdar ve I. İvan'ın hanedanının mirasçıları olarak tanımlanmıştır.¹⁶ Buna göre Moskova Üçüncü Roma'dır ve Rusya'nın hükümdarı da Ortodoks Hıristiyan dünyanın lideridir.

16. yüzyılda yaratılan efsanelerle, 11. yüzyılda Rus prensi Vladimir Monomakh'ın Bizans İmparatoru'nu yenip Hıristiyan imparatorluğunun sembolü olan tacı ele geçirerek çar unvanı kazandığı söylenmiş, ayrıca Rus imparatorlarının, Roma İmparatoru Augustus'un soyundan geldiği iddia edilmiştir. Buna göre İmparator Augustus, kardeşi Purus'a kuzeydeki toprakları vermiş, buradan da Rurik hanedanının, Rusya'nın ilk hükümdarı Rurik'in ve tüm Rus prenslerinin atalarının geldiği kabul edilmiştir. Buna göre, Moskova Prensi Kâinatın Çarı idi, Rus halkı Tanrı tarafından seçilmişti ve tüm Hıristiyan halklar arasında en önde gelen halktı.¹⁷

Moskova Üçüncü Roma olarak tanımlanmıştır. Moskova'nın Üçüncü Roma olarak tanımlanması fikri, Rusya'nın milli misyonunun kavramsallaştırılmasının üzerine inşa edileceği temel olmuştur. 16. yüzyılın ilk yarısında Philotheus, Pskov'un Rus rahibi, Prens III. Vasili'ye şöyle yazmıştı: "Birinci Roma sapkınlıklara yenik düşerek yıkıldı, İkinci Roma Türklerin kurbanı oldu fakat yeni ve Üçüncü Roma tüm kâinatı bir güneş gibi aydınlatarak kuzeyden doğuyor. Birinci ve İkinci Roma yıkıldı ama üçüncüsü tarihin sonuna kadar yaşayacak çünkü o son Roma'dır. Moskova'nın mirasçısı yoktur, Dördüncü Roma düşüncülemez."¹⁸

“Rus milliyetçiliğinin önemli bir unsuru, Rusya tarihinin Batı’dan farklı bir çizgide geliştiği inancıydı. Rus milliyetçileri, Rusya’nın kendisine yeni bir ‘milli’ gelişme yolu bulması gerektiği fikrini savunmuşlardır. Çağdaş Rus milliyetçileri de Rusya için ‘özgün yol’ inancını paylaşıyorlardı.”

Jeopolitik arenanın en önemli güç odaklarından Rusya’yı daha derinden anlayabilmek için Rusya’nın tarihini olduğu kadar insanını şekillendiren fikirleri de bilmek gerekir. Sovyetler Birliği’nin çöküşünden Kırım’ın ilhakına, Kafkasya’daki çatışmalardan Ukrayna Savaşı’na kadar yakın tarihte dünya gündemini sarsan önemli olayların perde arkasında Rus milliyetçiliği yatmaktadır.

Doç. Dr. İdil Tunçer Kılavuz, *Rus Milliyetçiliği* kitabında Rusya’nın yakın tarihini şekillendiren bu ideolojinin tüm nüanslarına ışık tutuyor.

